

طبقات اجتماعی و لزوم سفر قهرمان در شاهنامه

تهیه و تألیف: محمد پیری بنه

www.ketab.ir

پیری بنه، محمد، ۱۳۶۰ -	سرشناسه
طبقات اجتماعی و لزوم سفر قهرمان در شاهنامه/ تهیه و تألیف محمد پیری بنه - ویراستار الهام ریش سفید	عنوان و نام پدیدآور
اردیبهشت: چشمه نور، ۱۴۰۱	مشخصات نشر
۱۹۰ ص: جدول	مشخصات ظاهری
۹۷۸-۶۲۲-۷۷۴۹-۲۹-۸	شابک
قیما	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه	یادداشت
فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۹۴۱۶ ق. شاهنامه -- نقد و تفسیر	موضوع
Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh -- Criticism and interpretation	موضوع
فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۹۴۱۶ ق. شاهنامه -- شخصتها	موضوع
Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh -- Characters	موضوع
فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۹۴۱۶ ق. شاهنامه -- طبقات اجتماعی	موضوع
Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh -- Social classes	موضوع
۴۴۹۵ PIR	زده بندی کنگره
۲۱/۱۶۸	زده بندی دیویی
۸۸۴۳۳۳۸	شماره کتابشناسی ملی

طبقات اجتماعی و لزوم سفر قهرمان در شاهنامه

نویسنده: محمد پیری بنه

ویراستار: الهام ریش سفید

ناشر: انتشارات چشمه نور

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۱

قیمت: ۸۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۷۴۹-۲۹-۸

پست الکترونیکی ناشر: cheshmenoora@yahoo.cim

«این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است»

پیشگفتار

شاهنامه فردوسی به حق شاهکار سخن پارسی، ترجمان تاریخ پرافتخار ایران و شناسنامه معتبری از پیشینه اجتماعی و فرهنگی ملت ایران است. اعجاز شاهنامه محدود به زبان پارسی آن نیست؛ زیرا این حماسه در کنه خویش ظرافت‌های بسیاری فراتر از ادبیات دارد. از مهم‌ترین مسائلی که می‌توان در این میان بدان پرداخت، نگرش فرهنگی و جامعه شناختی فردوسی به سیر تمدن بشری می‌باشد؛ بدان شرح که فردوسی با زبان شعر، روند پدید آمدن اجتماع‌ها و تمدن بشری را با مسائل فرهنگی مربوط به آنها بیان نموده است. زندگی اجتماعی بشر همچون داستان واره ای است که سیر تکاملی را از آغاز تا امروز در بر می‌گیرد. شواهد تاریخی نشان می‌دهد که این سیر از مرحله ساده به سوی پیچیده طی شده و دارای گسترشی همه جانبه است. فردوسی دقیقاً و شاید به صورت ناخواسته به موضوع جامعه و پدید آمدن زندگی اجتماعی توجه نموده و بسیاری از مفاهیم‌های جامعه شناختی مانند چگونگی تشکیل طبقات اجتماعی، جامعه‌پذیری، تقسیم کار اجتماعی، نهاد خانواده، آداب و رسوم و تغییرهای اجتماعی، فرهنگی، نظام‌های حکومتی و... را به تصویر کشیده و گام به گام پدید آمدنشان را در جامعه بشری یادآور گشته است. در این اثر، سیر تمدن بشر و پیچیدگی زندگی اجتماعی با ابعاد فرهنگی نیز از آغاز آفرینش گام به گام سروده شده و گویی شاعر بلند آوازه ی ایران زمین خود جامعه شناسی زبده است که این چنین مفاهیم را درک کرده و در کلام جادویی خویش به نظم کشیده، تاریخ را با مفهوم-های اجتماعی- فرهنگی آمیخته و آن را در قالب شعر باز نمایی نموده است.

زبان و ادب فارسی بی‌تردید مدیون تلاش‌های بی‌وقفه و اعجاب‌آور فردوسی بر پای کاخ رفیع نظم در زبان فارسی چنان استوار قامت افراشته است که در قرون و اعصار، مصون از باد و باران و فرسایش، سرفراز بر فرهنگ ایرانی و اسلامی می‌درخشد. فردوسی شاعری است که همدی عمر خود را از جوانی تا پیری صرف آفرینش شاهنامه نمود. وی نه تنها بزرگ‌ترین شاعر ایران، بلکه حکیم و متفکری بزرگ است که در راه اعتلای زبان

فارسی و استقلال تمامیت ارضی قلم به دست گرفته است. شاهنامه‌ی فردوسی نیز معرف ملت ایران به عنوان ملتی با فرهنگ والای باستانی و مایه‌ی عزت و اعتبار ایران در انظار جهانیان است. فردوسی در جای جای اثر عظیم خویش شاهنامه، سخن از دلآوری‌ها و شهامت قهرمانان بزرگی به میان آورده است. اسطوره‌ی قهرمان نه تنها در شاهنامه و ادب فارسی بلکه از جمله رایج‌ترین مضمون‌های تکرار شونده در ادبیات جهان به شمار می‌آید. چهره‌ی قهرمان در هر زمان و هر مکان و در ادبیات هر قوم و ملتی چهره‌ای آشناست. برای هر یک از قهرمانان شاهنامه بنا به دلایلی سفری پیش می‌آید. قهرمانانی مانند رستم و اسفندیار که در شاهنامه دارای هفت‌خوان می‌باشند، هفت مرحله آزمون و خوان را پشت سر می‌نهند و از سفر خویش انگیزه و هدف خاصی را دنبال می‌کنند که زمینه‌ساز لزوم سفر آنان محسوب می‌شود. لزوم سفر رستم و عزیمت وی به هفت‌خوان برای یاری کردن کاووس شاه و رهایی وی از بند شاه مازندران است. اسفندیار نیز در شاهنامه همانند رستم دارای هفت‌خوان می‌باشد و به آهنگ رهایی کاووس خویش به راه هفت‌خوان گام گذاشته و دلیرانه خطرات این سفر پر خطره را به جان می‌خرد. لزوم سفر او آزادی خواهران خویش، یعنی همای و به آفرید از چنگ ارجاسپ بیگانه است.

یکی از مطالبی که در شاهنامه به آن اشاره گردیده است، چگونگی پیدایش انسان، پدید آمدن نخستین حکومت، دسترسی به تمدن، ایجاد طبقات اجتماعی و فرهنگی و کوشش‌هایی است که در این راه پدید آمده است. شاهنامه فردوسی که به تعبیری سند هویت ملی ایران پیش از اسلام به شمار می‌رود؛ دارای اسطوره‌ها، افسانه‌ها و سرگذشت‌های تاریخی است که هر چند این داستانها زاده اندیشه فردوسی نیست؛ اما مسلماً موقعیت اجتماعی و فرهنگی این شاعر حماسه سرا، یکی از مهمترین عوامل زمینه ساز سرودن این اثر جاوید بوده است و قطعاً مسائل اجتماعی و فرهنگی در شکل‌گیری آن تأثیر بسزایی داشته است. با توجه به مطالب بالا هدف این کتاب مطالعه شاهنامه فردوسی از بعد طبقات اجتماعی و لزوم سفر قهرمان در شاهنامه می‌باشد. در این کتاب سعی شده است با تشریح ابیات مربوطه و تفسیرهای مطرح شده در حوزه‌های مربوطه به یک درک واقعی طبقات اجتماعی و لزوم سفر قهرمان در شاهنامه برسیم.

مقدمه

قالب و پیکره ی این دل تب دارم تو مزه ی هرچه زبانم همه ی کارم تو
به گمانم چه شود تا که شبی با همه عشق بنویسم همه ی جلوه ی اسرارم تو
تو که بر خسته دل بی کس من جانانی هوس این تن محزون و گرفتارم تو
گرچه از بخت خودم تیره گی و غم دیدم نقطه ی عطف همه واژه ی اشعارم تو
بغض دلگیر کلویم شده تفسیرش این دلبر ناز غزل خوان شب تارم تو
عقلم از کف به بردی به یکی غمزه ی عشق منطق و فلسفه ی نقطه پرگارم تو
مستی چشم سیاهت نشود تعبیری لیلی فتنه گر و ساحر سحارم تو

شاعر: «محمد پیری بنه»

«به شاهنامه، اثر فناناپذیر فردوسی تنها از نظر یک حماسه ی هنری و شعر بلند نباید نگریست، که این فروترین جلوه ی کار سترگ اوست که بزرگترین و بهترین خدمتگذار سرزمین ایران است. فردوسی با آخرین شاهنامه اش، در واقع ملیت ایران و آنچه را که بیگانگان در کمین از بین بردنش نشسته بودند، به بهترین صورت خود زنده ساخت و رمز ایستادگی و جاودانگی را به ملت خویش آموخت.» (جوانشیر، ۱۳۸۰: ۶۵). «سفر در ادبیات کشورهای مختلف، موجبات خیال پردازی بسیاری از شاعران، داستان سرایان، و نمایشنامه نویسان را فراهم آورده است. نقطه ی اوج سفر را قهرمانان داستان ها مهیا می سازند و تا مدتی بعد خاطره ی آن همچنان در ذهن خواننده باقی می ماند.» (همان: ۴۴) «سفر، کلمه ای جادویی به نظر می آید که در ادبیات هر کشوری، طبع خیال پردازی شاعر و نویسنده را بیدار می سازد. از هومر یونانی گرفته که قهرمانش اویس می باشد یا سند باد بحری که در

فهرست مطالب

فصل اول

شرح زندگانی، احوال، آثار و افکار

۱۸.....	مقدمه.....
۱۸.....	بخش اول: زندگانی نامه فردوسی.....
۱۸.....	فردوسی و خاستگاه او.....
۲۱.....	زندگانی فردوسی.....
۲۲.....	زبان فردوسی.....
۲۲.....	مذهب و مکتب فردوسی.....
۲۳.....	تربیت فردوسی.....
۲۴.....	شخصیت و خصوصیات فردوسی.....
۲۵.....	فردوسی چگونه شاعری بود؟.....
۲۶.....	بخش دوم.....
۲۶.....	اهمیت و جایگاه فردوسی و شاهنامه.....
۲۷.....	نظام فکری عصر فردوسی.....
۲۸.....	شاهنامه و تاریخ.....
۲۹.....	تقسیم شاهنامه به سه بخش اساطیری، پهلوانی و تاریخی.....
۳۰.....	منابع و مأخذ شاهنامه.....
۳۲.....	موضوع شاهنامه.....
۳۳.....	ارزش تاریخی شاهنامه.....
۳۴.....	قالب بیان شاهنامه، عامل اساسی تفاوت‌های آن با سایر منابع تاریخی.....

۳۵	دربارهی شاهنامه
۳۷	رازهای آدمی در شاهنامه
۳۹	نگاهی به شاهنامه به عنوان یک داستان بزرگ
۳۹	دغدغه های فردوسی در شاهنامه:
۴۱	خرد گرایی
۴۳	رهبری
۴۵	امنیت

فصل دوم

تعریف نهاد و طبقه اجتماعی و سیر آن در ایران و سایر کشورها

۴۸	بخش اول: نظام طبقاتی
۴۸	تعریف نظام طبقاتی کاست:
۵۰	نظام طبقاتی کاست در هند:
۵۳	نظام طبقاتی در شاهنامه:
۶۱	بخش دوم
۶۲	مفهوم فرهنگ
۶۴	معادل فرهنگ در زبانهای اروپایی
۶۴	تعریف و تبیین فرهنگ
۶۶	ویژگی های فرهنگ
۶۷	شکل گیری گروهها و طبقات اجتماعی توسط جمشید
۷۵	الگوهای خانواده در جهان و ایران باستان
۷۷	بازنمایی اجتماعی خانوادههای شاهنامه
۷۷	خانوادههای تکراند در شاهنامه
۸۶	طبقه اجتماعی
۸۷	مؤلفههای تشکیل و تحکیم هویت اجتماعی ایران در بخش اساطیری شاهنامه
۸۷	دولت (آیین تخت و کلاه)
۹۰	شکل گیری طبقات اجتماعی

۹۰	اتوربانان، نيساريان، نيسودي، اهنوخشي
۹۲	تقسيم جهان بين پسران توسط فريدون و شگلگيري ايران
۹۴	ساز و كارهاي زندگي اجتماعي

فصل سوم

بررسی نهادها، طبقات اجتماعی و فرهنگی در شاهنامه فردوسی

۹۸	نهادهای اجتماعی
۹۸	سير شکل گيري جامعه ايران
۹۹	پادشاهی کیومرث
۱۰۰	پادشاهی هوتنگ
۱۰۲	پادشاهی طهمورث
۱۰۴	پادشاهی جمشید
۱۰۹	پادشاهی ضحاک
۱۱۱	داشتن رهبر و نماد مبارزه
۱۱۱	شکل گيري شعار
۱۱۳	هفت خوانهای شاهنامه
۱۱۴	رموز هفت خوان
۱۱۵	محتوای هفتخوانها
۱۱۷	قهرمانان شاهنامه
۱۱۸	انگیزه‌های قهرمانان شاهنامه
۱۱۹	ویژگیهای مشترک قهرمانان و پهلوانان
۱۲۰	نکات مشترک پهلوانان ملل گوناگون
۱۲۰	منشأ و کردارهای قهرمانان شاهنامه

فصل چهارم

لژوم سفر قهرمان

۱۲۵	پاکشایی
-----	---------